

vota u nama bude spoznan i čašćen po vjernom, čistom blagovanju po nama i vjernicima našima. Šta nas ovo blagovanje sjedini s Kristom ovdje po milosti, a na drugome svijetu po slavi prema Gospodinovim riječima: »Tko jede tijelo moje imat će život u sebi, i ja ću ga uskrsnuti u posljednji dan«.

Finis justificat media.

U. Talija.

Ova je rečenica postala zloglasnom; pripisuje se Makijaveli-u, koji je u svome djelu »Il Principe« prvi ne samo živo zagovarao, već i kušao da znanstveno utvrdi, da je svako sredstvo dobro, samo ako je cilj dobar. — Svi moraliste, kada raspravljaju o izvorima moralnosti, uče, da se moralno djelo zlo i dobro ima razumjevati prema objektu samoga djela, cilju i okolnostima. Moraliste oštro naglasuju moralni princip: *bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*; pa opet drugi princip: *Non sunt facienda mala, ut eveniant bona* prema riječima sv. Pavla: *Et non sicut blasphemant et sicut ajunt quidam nos dicere: faciamus mala ut eveniant bona.* (Rom. III. 8.).

Ali ovdje se pojavlja pitanje: kako biva to, da vrijednost sredstva ovisi o vrijednosti cilja; da toliko vrijedi sredstvo, koliko cilj, koji se tim sredstvima postiže; nestane li cilja, nužno nestaju i sredstva, kao sredstva.

Da ja dadem od svoga novca, što sam svojim poštenim radom stekao, drugomu, pa da se zatraži, da li je ta darežljivost moralno dobro ili zlo djelo; na ovaj se upit ne bi moglo meritorno odgovoriti prije, nego što vidimo, komu je cilju taj novac namijenjen. Bude li taj novac namijenjen da pomogne sirotinji, da otare koju suzu, što bijeda i nevolja prouzrokuje, reći će se, da je ta darežljivost dobro moralno djelo, a to stoga, što je moralno dobro pomoći nevoljniku. — Bude li ta milostinja namijenjena, da na pr. zavede nevinost, da ošteti drugoga, reći će se, da je ta darežljivost nemoralna.

Evo dakle u ovom slučaju moralnost i nemoralnost blagodarnosti ovisi o moralnosti i nemoralnosti cilja, kojemu je namijenjena bila ta blagodarnost. U ovom slučaju moglo bi se kazati, da dobar cilj opravdava sredstva, ili što je sve jedno, da cilj daje vrijednost sredstvima.

Ja sam na pr. ukrao u drugoga 100 dinara. Traži se, da li je to moralno dobro ili zlo djelo. Kakav će biti odgovor? Odgovor će biti: to je nemoralno djelo. Ali ako se pogleda na cilj te krađe, kao na pr. da sam se ja latio stoga tudih novaca, što nijesam imao

nikakvih sredstava, da danas neke prehranim, niti sam ih mogao od nikuda dobiti, da ne umrem od glada bio sam prisiljen da ukradem, i krađom spasim sebi život; tako ta krađa prestaje biti nemoralno djelo. Evo i u ovom slučaju mjera moralnosti sredstva jest cilj, koji se tim sredstvom postiže.

Krađa nije moralna u sebi; kako se dakle ovo svada u sklad sa aksiomom moralista »non sunt faciendā mala ut eveniant bona?« U ovom slučaju ja sam počinio krađu — a ovo je nemoralno djelo — da spasim sebi život; a to bi bilo »facere mala ut eveniant bona«. — Da sam se ja u ovom slučaju držao gore navedenog moralnog principa: »Non sunt faciendā mala, ut eveniant bona«, ja sam morao prije umrijeti od glada, nego se latiti tuđih novaca; a to se neće nitko usuditi da ustvrdi, najmanje pak moraliste.

Ubiti čovjeka nemoralno je djelo; ali da je tko pri obrani svojega života usmratio razbojnika, koji ga je napao, da ga orobi i otme mu život; to se djelo neće posmatrati nemoralnim.

Mogao bi navesti svu silu drugih sličnih primjera, da ne duljim, ispuštam ih.

Iz ovih primjera vidi se jasno, da se vrednota sredstva mjeri prema vrednoti cilja. Jer podržavanje ljudskoga života i vrijedno je i dobro, stoga i krađa i ubijstvo postaju vrijedna i dobra sredstva, relativno vrijedna i dobra, jer drugih nije moglo biti, da ja svoj život uščuvam od smrti.

*

Kako dakle da sredstva mogu biti zla, ako je cilj dobar? Je li ispravan dakle princip moralista: »non sunt faciendā mala, ut eveniant bona? Što se ima misliti o principu: »finis iustificat media?«

Odgovaram: svi su ovi principi ispravni.

Ali kako da budu ispravni svi, ako se kontradiktorno isključuju? Odgovaram: oni se kontradiktorno ne isključuju. Suprotnost, što se na prvi pogled opaža, može nastati odatle, ako se jače i izrazitije ne ističe neka distinkcija, koju valja istaknuti.

Ta je distinkcija ova:

Svi i teologi i skolastični filozofi, kada govore o cilju ljudskoga djela razlučuju cilj, što samo djelo po sebi ima da postigne, od cilja, što imade pred očima da postigne onaj, koji čini to djelo: cilj djela i cilj onoga, koji čini to djelo: *finis operis, finis operantis, ili finis intrinsecus et extrinsecus.*

Svaka stvar (djelo učinjeno) može imati — i doduše imade — neki cilj, da ga po svojoj naravi postigne: nožu je na pr. cilj, da reže, uri da mjeri vrijeme i t. d.; ali osim cilja može biti i drugi, a to je onoga, koji to djelo čini. Ako je nožu cilj da reže, onaj, koji je

napravio nož, može namijeniti taj nož za neki drugi cilj, kao na pr. da ga proda, da ga daruje ili što slično.

Ovom distinkcijom rješavaju se sva navedena protivurječja, koja uistinu nijesu nego samo na oko kontradikcije.

Ako je cilj dobar, što sama stvar *ex se* postiže, i sama stvar, koja postaje sredstvom, dobra je, u koliko je sredstvo; dobrota sredstva mjeri se prema dobroti cilja; i u ovom slučaju može se kazati i posve je ispravno, da *finis justificat media*. Daredžljivost, milostinja je na pr. dobra, ako je njezin cilj dobar. Cilj je milostinje, da se pomože sirotinji, ili što slično postigne, što može koristiti podržavanju unapređivanju ljudstva; a to stoga, što cilj novcu, kao i drugim dobrima, jest da služi čovjeku za njegovo dobro. Kada novac ne bi bio upotrebljen da postigne taj cilj, gubi svoju etičnu dobru vrijednost, novac može postati zlim sredstvom.

Kada sam ja ukradio 100 dinara, da sebe očuvam od smrti, novac ukraden — i ako je krađa u opće govoreći moralno zlo — postaje sredstvom, koje je dobro, jer svoju moralnu dobrotu poprima od cilja, što postiže, a to je, što meni spasava život, da ne umrem od glada. Novcu, kao što i drugim svijetovnim dobrima, cilj je da služe čovjeku za njegovo uzdržavanje. To je cilj i dobar cilj. Vlasništvo, kao što i podjela dobara, nastala je kašnje radom, štednjom, okupacijom. Cilj je vlasništvu također dobar, jer sili čovjeka na rad, odklanja od njega lijenčarenje, sili ga na umjerenost i t. d., ali cilj vlasništva ostaje uvijek podčinjen nekomu drugomu višem cilju, a to je: dobra su za uzdržavanje čovjeka. Vlasništvo stoga valja da uzmakne kada se radi, da se spasi život čovjeku. — I u ovom slučaju pravom se može kazati »*finis justificat media*«.

Ali ako se može kazati da dobrota cilja (*finis operis*) daje dobrotu i sredstvima; ne može se kazati to isto o cilju, koji netko namjerava postići sa svojim djelom (*finis operantis*).

Ja sam naumio osnovati sirotište, gdje bi bile njegovane sirote. Ovaj moj naum i pothvat je čisto humanitarno djelo, kojemu je cilj dobar. O tomu ne može da bude nikakove sumnje. Ali ja novaca ne imam, valja da ih se domognem. Služim se svakojakim sredstvima: zavaravanjem, potajnom krađom. Sebe tješim: istina je, da je krađa, prijevara nemoralno djelo, al ipak ja ću taj novac uložiti u svetu svrhu, to me ispričava. Ovo nije dozvoljeno, ovo je moje postupanje nemoralno. Razlog je tomu, što je prijevara, krađa, objektivno posmatrana u svijetlu ljudskoga uma, moralno zlo; a um nam govori, da se ne smije činiti zlo.

Moglo bi se zatražiti: ako je u ovom našem slučaju krađa objektivno moralno zlo, imala bi biti također objektivno zlo i krađa — što sam je na drugom mjestu naveo, to jest krađa učinjena namjerom, da sebi spasim život.

Odgovaram: isporođivanje ne stoji. Razlog je tomu ovaj. Svako etično djelo prima svoju etičku specifičnu vrijednost: 1.º od objekta, jer objekat, specificira djelo; 2.º prima vrijednost od cilja (*finis operantis*), jer cilj kaže, da li je to djelo u suglasju sa ljudskim umom, da li se to pritoji ili nepristoji, jer je ovaj bliža norma moralnosti; 3.º prima vrijednost i od okolnosti, jer ne samo substancijalne forme stvaraju savršenstvo stvari, već tu utječu i accidentalne forme. Ovo predpostavljajući odgovaram na postavljenu poteškoću ovako.

U ovomu drugomu slučaju krađa nije nemoralno djelo, jer ta krađa *ex se* imade cilj da spasi život jednomu čovjeku, koji je cilj etički dobar, a taj se cilj mora postići, a ne može se u našem slučaju postići nijednim drugim sredstvom osim one krađe. Ovdje se dobrota objekta one krađe stapa sa ciljem te krađe. U drugomu slučaju imademo etičku vrijednost objekta, etičku vrijednost cilja same stvari (krađe u našem slučaju *finis operis*); imademo etičku vrijednost cilja, onoga, koji je krađu počinio (*finis operantis*). Etička je vrijednost objekta moralna, a to stoga, što je cilj toj krađi *ex se* oštetiti drugoga, a to je moralno zlo; a nije cilj osnovati sirotište. Sirotište se može osnovati drugim sredstvima i mora, a ne krađom i prijevarom; suviše taj cilj nije nuždan da se postigne, kao što je nužno spasiti čovjeka iz očite smrti. Etička je vrijednost cilja same krađe nemoralno djelo, jer — kao što sam kazao — cilj je oštetiti drugoga i zavarati. Etička vrijednost cilja, onoga, koji je tu krađu počinio (*finis operantis*) moralna je, a to je pomoći sirotinji. — Ovdje su tri moralne vrednote: objekta, cilja same stvari i cilja onoga, koji je tu krađu počinio. Etička vrijednost objekta stapa se sa onom cilja same stvari; a ta je nemoralna; ostaje samo etička vrijednost cilja, onoga, koji je tu krađu i prijevaru počinio (*finis operantis*). Ali ovaj cilj (*finis operantis*) ne daje etičku vrijednost objektu, već djelu čovječjemu. Ako je objekat u sebi dobar, zao i indiferentan, namjera (*finis operantis*) tu ništa ne mijenja. Laž izrečena dobrom namjerom, da se postigne koji dobar cilj, ostaje laži, nemoralnim djelom objektivno, a dobar cilj ne može ništa da izmijeni u objektu laži niti može činiti, da laž ne postigne onaj cilj prema kojemu *ex se* cilja, a to je zavaranje drugoga: nemoralno djelo. Ovdje nemoralno djelo ostaje usprkos svim dobrim namjerama; a to stoga, što stvar prima subjektivnu moralnu vrijednost od cilja same stvari, a ne od cilja onoga, koji tu stvar čini. Stoga, ako djelo ljudsko prima svoju moralnu vrijednost *ex objecto, fide et circumstantiis*, budući da je u našem slučaju objekat nemoralan, ljudsko djelo valja da bude nemoralno. Odavle princip moralista »*Bonum ex integra causa, malum ex quoquoque defectu*«.

Što se dakle misli o principu: »Finis justificat media«. Odgovaram: Finis justificat media, kada se radi o cilju same stvari, princip je ispravan; nije pak ispravan, kada se radi o cilju, što ga sebi stvori onaj, koji čini tu stvar.

Kako se imade razumjeti princip: »Non sunt facienda mala ut eveniant bona«? Odgovaram: Non sunt facienda mala, ne smije se činiti što je objektivno zlo, da se postigne neko dobro, na koje se cilja, i koji se čovjek umišlja da bi mogao postići. Može se i smije se činiti zlo (na oko zlo), da se postigne neko dobro, na koje to zlo (na oko zlo) ex se cilja da postigne.

Quid mihi et tibi mulier [Joan. II. 4).

Ove riječi Ivanove Vuk prevodi: »što je meni do tebe, ženo?« Talijanski prijevod Martini imade: »che ho io da fare conte, o donna? Diodati: »che vi è fra me et te, donna?« Prijevod, što je izdalo društvo »Fides et amor (protestansko) u Firenci: »che vi ha fra me et te, donna«. Njemački Von Eess: »Frau, wass geht dass mich und dich an?« Češki, što je izdalo biblijsko englesko društvo g. 1887. imade: »Co mně s tebo ů, žéno?« Slovenski: »Kaj imaš s menoj ženo?« Francuski (po Bourrasse et Jon vir): »Femme qu' est ce cela nous fait a nous et a moi?« Francuski (po Glaire u Vigou-roux-ovoj »Bible Polyglotte) »Qu' importe a moi et a vous?«

Svi ovi prijevodi sadrže neku vrst Isusova ukora njegovoj majci. Na ovo ne pristaje nitko: ni sv. Oci niti egzegete. Stoga se muče različitim tumačenjima, da taj ukor nekako uklone ili najmanje da ga ublaže. — Neki tumače ovako: ti tražiš od mene čudo, ali znaj, da to na tebe ne spada niti na mene u koliko sam čovjek (Origen, sv. Augustin). Ali bi odatle slijedilo, da Marija, kao majka Isusova, ne stoji u nikakovu snošaju s Isusom kao Bogom; a to ne stoji: ona je uistinu Majka Božja jer je u Isusu bila božanska hipostaza, a ne ljudska. Stoga se ovakovo tumačenje mora otkloniti; osim razloga, što ovo tumačenje ne otklanja ukor.

Maldonat između starijih egzegeta misli, da bi se mogao ukor ukloniti ovako. Navodi on neka paralelna mjesta iz N. Z., kao na pr. »Quis est, quod me quaerebatis«, »quae est mater mea, quae sunt fratres mei«.

Maldonat veli: u navedenim riječima ukora nema; iz ovoga Isusova govora otskače pijetet Isusov prema Josipu i Mariji i zauzimanje njegovo za spas duša. — Ali se na ovo mora primjetiti, da je razlika između ovih riječi i Ivanovih »quid mihi et tibi mulièr«, i isporođivanje ne stoji.

Između modernijih kao na pr. Weber (*»Quartalschrift, I. 1900.»*) tumači ovako: »nemoj se ti za mene misliti, pusti sve mojoj brizi«. Slično Vigoureux u notama svoje *»Bible Polyglotte«*. Ali opet da je to htio Isus kazati svojoj majci, pita se, za što bi se ona bila usudila kazati poslužnicima: *»Quaecumque dixerit vobis, facite«*? Ako je Isus želio, da ona to pusti njemu, za što bi se bila opet uplitala u taj posao?

Opet neki drugi vele, da ukor ne izbija iz samih riječi, već iz načina i tona, kojim su te riječi izrečene. Riječi ne kažu više, nego neku neodvisnost od onoga, s kim se govori. Tako Sales u svojim adnotacijama *»Il Nuovo Testamento«* Torino 1925. Ali i ovo tumačenje ne udovoljava. Kako je Isus naglasio te riječi svojoj majci, mi ne znamo, i odatle ne možemo ništa reći, da li je bio ukor ili ne. Ali ako uistinu te riječi znače neku neovisnost od onoga s kim se govori, te riječi ne mogu, a da ne sadrže neku uvredu onomu, s kim se govori. Ne htjeti saslušati tuđe mišljenje, već ga naprosto odbiti s gestom, koji govori: ja sam neovisan od tebe, uvreda je neka. Toga se nije moglo očekivati od Isusa, najmanje pak u onim okonostima, kada je njegova majka htjela, da od njega nešto prosi.

Ispuštam neka druga tumačenja, jer još i manje zadovoljavaju. Kako bi se dakle te Ivanove riječi dale protumačiti? Koje je pravo značenje tih riječi, ako dosadanja tumačenja ne zadovoljavaju? — Odgovaram: to je hebreizam prenešen od slova do slova u grčki jezik N. Z. *»τι ἐμοὶ καὶ τοὶ ὑμῶν«* a znači: »što želiš, što hoćeš od mene«. Često se nalazi u S. Zavjetu: סתלי לך = što meni i tebi — što meni i vama; a iz konteksta se jasno razabire, da te riječi znače: »što ti želiš od mene« što vi želite, (tražite) od mene. Iznosim nekoliko primjera. Čita se (Reg. II. 16) *»Dixit autem Abisai filius Saruiae regi: quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? Vadam et amputabo caput ejus. Et ait rex: quid mihi et vobis est, filii Saruiae? דַּיְמָתָא דְּסַרְיָא סַרְיָא דִּימַתְּ דִּימַתְּ דִּימַתְּ«*. Dimitte ut malediceret«. — Abisaj, Sarujin sin traži od kralja dozvolu, da bi otsjekao glavu onomu, koji je proklinjao kralja. Kralj mu postavlja upit: *»quid mihi et vobis«*. Najnaravnije tumačenje je ovo: što želite vi od mene, Sarujini sinovi? Da vam ja to dozvolim? Ne, ja vam to ne smijem dozvoliti, pustite, neka proklinje... Ovakovih rečenica imamo II. Reg. 19. 20; IV. Reg. 3. 13., Paralip. 35. 21., Judicum 11. 12., Jos. 22. 24. Kada bi se na ovim mjestima pokušalo dati drugo značenje ovim riječima, osim onoga, što im ja dajem, te riječi tu metnute ne bi imale smisla.

Prema ovoj pretpostavci Isusove riječi kod Ivana »quid mihi et tibi mulier« imale bi ovo značenje: što dakle ti želiš od mene? Nije još nadošlo moje vrijeme. Ipak jer već znam, što ti tražiš od mene, ja ću ti učiniti po volji«.

Sv. pismo N. Z. od dra. Franje Zagode.

Ocijenjuje dr. Franjo Šimečki.

Prošle godine izašao je naš najnoviji prijevod i tumačenje Sv. Pisma N. Z. iz pera stručnjaka, sveučilišnog profesora g. dra Franje Zagode. Dosada čuli smo samo dvije stvarne i znanstvene kritike o istom djelu.¹ Kritike, koje su iz djela iznijele neke unutrašnje razloge, te na njima pokazale veliku objektivnu vrijednost djela. To isto želimo i mi da pokažemo samo na drugi način, koji je, držimo, od potrebe, ili bar vrlo podesan, da se konkretno istakne vrijednost djela kao prijevoda. No ipak prije nego prijedemo na ovo, reći ćemo nešto općenito o samom djelu.

Ponajprije valja priznati, da je auktoru vele mučan posao predavanja i tumačenja Sv. Knjiga novozavjetnih općenito govoreći vrlo uspio, tako te se ništa većega ne može protivu da iznese. — Osobito je važno, što je preveo i izložio i poslanice sv. Pavla, jer su iste najteži dio N. Z., a tako pune lijepe i duboke vjerskoćudoredne pouke, i jer iste kod nas već više od pò stoljeća nijesu ni od koga prevedene ni izložene. Ovim su djelom kod nas svekolike objavljene istine novozavjetne učinjene pristupačnim i širim krugovima, i to u jeziku kako lijepom, čistom i pravilnom, tako opet u lakom i mekanom, u kratkim izrekama i jasnom tumačenju na temelju najnovijih obreta biblijske znanosti u formi i za inteligentnog shodnoj i privlačivoj. Tumačenje je, općenito govoreći, dostatno, a tako toplo, tako da nesamo da lijepo poučava, nego i neobično blago i unekcijozno djeluje na volju te je hrani i uzgaja, što je konačno i svrha samog Sv. Pisma, kao objavljene riječi Božje. To će auktoru svatko rado priznati, a mi izjavljujemo, da mu nijesmo našli ravna u tom pogledu. Vere docet et educat!

K lakom čitanju i razumijevanju Sv. Pisma u ovom prijevodu mnogo doprinosi, što je g. prevodilac prije svakog poglavlja ukra-

¹ Th. Spačil S. J.: *Biblica commentarii edita a pontificio instituto biblico*, Vol. 7. 1926. str. 105. i A. Snaj: *Bogoslovni Vesnik Sv. IV. Ljubljana* 1926. str. 347.